

Motivet till klivet

- En studie av drivkrafterna och meningsskapandet inom en ny grön utflyttningsvåg för självhushållning

Motives to the move

- A study of the driving forces and creation of meaning within a new green counter-urbanisation movement

Lena Norrström

Motivet till klivet

- En studie av drivkrafterna och meningsskapandet inom en ny grön utflyttningsvåg för självhushållning

Motives to the move

- A study of the driving forces and creation of meaning within a new green counter-urbanisation movement

Lena Norrström

Handledare: Emil Sandström, Sveriges lantbruksuniversitet
Institutionen för stad och land,
avdelningen för landsbygdsutveckling

Examinator: Kjell Hansen, Sveriges lantbruksuniversitet
Institutionen för stad och land,
avdelningen för landsbygdsutveckling

Omfattning: 15 hp

Nivå: Grundnivå, G2F

Kurstitel: Självständigt arbete i landsbygdsutveckling

Kurskod: EX0523

Program/Utbildning: Agronomprogrammet - landsbygdsutveckling

Utgivningsort: Uppsala

Publiceringsår: 2014

Omslagsbild: Vattna odlingarna, Slocan lake, Lena Norrström, Privat foto

Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: *gröna vågen, självhushållning, motiv, mening, system, livsvärld, landsbygd, utflyttare, sociala rörelser*

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap
Institutionen för stad och land

Sammanfattning

Aktuella trender kring stadsodling, ekologism, antikommersialism och självhushållning visar tecken på att en ny grön våg är på ingång. Hos de nya livsstilsidealerna finns en vurm för landsbygden. Ett växande antal personer väljer idag, till skillnad från normen, att flytta ut från städerna för att praktisera självhushållning på landsbygden. Denna uppsats undersöker hur dessa gröna utflyttare motiveras och ger mening till sitt val av livsstil. Det är en kvalitativ studie baserat på material från fyra semistrukturerade intervjuer med relativt nyligen utflyttade par. Alla paren praktiserar självhushållning som en del av sin försörjning och vardag. Begreppen *system*, *livsvärld* och *sociala rörelser* har varit viktiga verktyg för analys av materialet och de personliga och samhälleliga faktorerna och drivkrafter informanterna berättar om. De motiveringar till landsbygdsliv och självhushållning som framkommer i studien är längtan till en meningsfullare och mer överblickbar försörjning och vardag. Ett liv baserat på en närmare kontakt med naturen och andra människor snarare än materiell konsumtion och anonyma, ekonomiska utbyten. Ytterligare motiv är grundade i en aktiv kritik mot staden och den resursslösande livsstil den associeras med. Flytten ut från staden samt självhushållningen motiveras även som ett sätt för informanterna att få mer utrymme för självutveckling, slippa kommersiella normer och minska beroendet av storskaliga industrier och styrande, byråkratiska administrationer.

Nyckelord: *gröna vågen, självhushållning, motiv, mening, system, livsvärld, landsbygd, utflyttare, sociala rörelser*

Abstract

Current societal trends of urban farming, organic food, anti-commercialism and self-sufficiency etc. is showing signs of that the old back to the land movement is on its way back. The lifestyle ideals linked to these trends comprises an enthusiasm for rural living and a growing number of people are now also making the choice to move out of the cities, in aim to practice subsistence farming on part time in the countryside. This paper examines how these eco migrants motivate and give meaning to their choice of lifestyle. It is a qualitative study based on material from four semi-structured interviews with couples who have all relatively recently settled in a rural area, to practicing subsistence as part of their livelihood and daily life. The concepts *system*, *life-world* and *social movements* have been important utensils for the analyses of the material and the personal and societal factors and driving forces the informants narrates. The justifications for rural life and subsistence that emerges from the study is the longing for a more meaningful life and more transparent livelihood supply. A life based on a close contact with nature and with other humans, rather than on material consumption and anonymous, economic exchanges. Other motives are rooted in an active criticism against the city as a whole and the wasteful lifestyle associated with it. The transfer out of the city along with the subsistence farming are as well justified as a way for the informants to gain space for self-realisation, to avoid commercial norms and to lessen their dependence on large-scale industries and monitoring, bureaucratic administrations.

Keywords: *back to the land*, *subsistence farming*, *motive*, *meaning*, *system*, *life-world*, *rurality*, *migrants*, *social movements*

Innehåll

1 GRÖNA VÅGEN PÅ ÅTERBESÖK	5
Syfte och frågeställning	5
2 GRUNDLÄGGANDE UTBLICK	6
Urbanisering som distanserar	6
Trender i motsatt riktning	6
Gröna vågen	7
2.1 Metod	8
2.2 Vägledande teoretiska begrepp	9
System och livsvärld	10
Sociala rörelser	10
Nya sociala rörelser	11
3 UTFLYTTARÖSTER	12
Enköping	12
Stjärnsund	13
Vendel	13
Vattholma	14
Mål, mening och miljö	15
3.1 Att söka en enkel mening i en komplex värld	16
3.2 Politisk manifestation mot ekologisk och social ohållbarhet, lokalt och globalt	20
3.3 Frihet och kompetens	24
4 SLUTORD	28
5 REFERENSER	30

1 GRÖNA VÅGEN PÅ ÅTERBESÖK

På tåget slår jag upp gratistidningen som ligger i stolsfickan framför mig. I tidningen finns en artikel om självhushållning. När jag tidigare samma dag besöker bokhandeln möts jag av ett helt bord av nyutgivna böcker i ämnet. Trenden är tydlig, fler vill börja odla, och gärna gå ner i arbetstid för att kunna ägna sig åt denna nya hobby. I allt detta finns också en ny vurm för det ursprungliga och för den avfolkningshotade landsbygden. I media talas det om en ny grön våg. Tidningar som *Land och Åter* publicerar artiklar om familjer som flyttat ut på landsbygden för att starta ett nytt liv med mer återbrukning och mindre konsumtion. Vad är det som driver dessa nya landsbygdsbor att gå emot urbaniseringstrenden och flytta från staden istället för till? Det är frågan som driver denna uppsats. Då det tidigare inte har forskats på just detta fenomen i någon större utsträckning blir frågan extra intressant. De studier som har genomförts har varit av kvantitativt slag och ofta fokuserat på de demografiska aspekterna av flyttningsmönster mellan stad och land.

Inför skrivandet av denna uppsats har jag intervjuat fyra från staden utflyttade par som satt ”spaden i jorden”. Studien och mina slutsatser bygger först och främst på mitt eget empiriska material.

Syfte och frågeställning

Syftet med denna studie är att belysa frammarschen av en *ny grön våg* i Sverige, men framför allt studera vilka motiv som driver individer att ta klivet att flytta till landet för att praktisera självhushållning. Den nya gröna vågen visar sig genom en ökad utflyttning till landsbygden bland människor vilka önskar öka sin självförsörjning genom att odla själva. Studien kvalitativ studie och fokuserar på att undersöka hur individer som tagit steget att flytta ut från staden till landsbygden, inför sig själv och andra motiverar och ger mening till sina beslut. I rapporten ämnar jag med stöd i Habermas begreppspår *system* och *livsvärld* svara på frågorna: Vari ligger den personliga drivkraften i att flytta från ett bekvämt och strukturerat liv i staden till den mindre servicetäta landsbygden? Vilka faktorer i den globala och lokala omvärlden har haft en påverkan på beslutet? Vilka värden och möjligheter anser dessa individer att landsbygden bidrar med, men som staden saknar? Studiens övergripande syfte är att diskutera den nya gröna vågen som en *social rörelse* och undersöka vilka företeelser i samhället den som sådan belyser och önskar förändra.

2 GRUNDLÄGGANDE UTBLICK

Urbanisering som distanserar

Idag lever majoriteten av Sveriges befolkning i de större städerna (Lindgren, 2003:401, Niedomosl & Amcoff 2010:259). Den allmänna uppfattning tycks vara att vi befinner oss i en tid av urbanisering där det snabba livet i storstaden med hög materiell standard och tillgång till kultur och service dygnet runt är normen och idealet. Trots detta var det inte något mer än 100 år sedan småskaligt jordbruk på landsbygden tillhörde den vanligaste försörjningen bland befolkningen (Hedenborg, & Kvarnström 2009). Urbanisering och centralisering av företag och institutioner upplevs generellt som ett problem då en avfolkning av landsbygden leder till minskat skatte- och befolkningsunderlag i utsatta kommuner. I sin tur riskerar det att resultera i färre arbetstillfällen och svårigheter att upprätthålla service, vilket bidrar till att än fler väljer att flytta till storstadsområden. Allt fler små jordbruksföretag tvingas lägga ner på grund av lönsamhetsproblem, och artrika kulturlandskap på landsbygden lämnas att växa igen. Samhällsforskare diskuterar hur den urbaniserade människan inte längre har någon relation till producenterna eller till de naturresurser som utnyttjas för produktionen av livsmedel och andra vanliga konsumtionsvaror (Berkes, Folke, och Colding 2000, Folke et al 2002, Svarlöv Herlin 2012). Många av de livsmedel som konsumeras produceras med storskaliga metoder eller i länder med varmare klimat och billigare arbetskraft. Livet och utvecklingen i staden kan på många sätt upplevas som avskilt från resten av biosfären. Flera forskare har hävdats att följden av denna distans och okunskap om sambanden mellan naturen, landsbygden och samhällets försörjning och utveckling förhindrar en känsla av ansvar för de egna handlingarnas effekt på klimat och miljö (ibid.).

Trender i motsatt riktning

Under det senaste årtiondet har det skett en kraftigt ökad medierapportering kring globala och lokala miljö- och klimatproblem som uppstått i kölvattnet av den energikrävande livsstil som är vanlig i de industrialiserade västländerna och som nu sprider sig till övriga världen. Det är frågor som också fått ökat utrymme i den politiska debatten. Sofia Ulver (2012) diskuterar även kulturella trender, som fort plockas upp av den trendkänsliga medelklassen i städerna, hjälper till att sprida idéer och lyfta en viss livsstils statusvärde. En trend hon främst nämner är dagens strävan autenticitet, vilket ligger till grund för andra trendströmningar som ekologism, hantverkande, matlagning, kollektivism, solidaritet, antikommersialism, autonomi, odling och naturnärhet (Ulver, 2012). Inom miljödebatten och autenticitetstrenden finns en kritik mot kapitalistiska samhällsmodeller som bygger på storskalig anonym produktion, intensivt uttag av naturresurser och konsumtion. Ytterligare en reaktion hos allmänheten, emot denna dominerande modell, är de flertal ideella organisationer och föreningar med fokus odling som vuxit fram. Några föreningar att nämna är *Mykorrhiza* och *Tillväxt*, samt sociala fenomen som guerillaodling och stadsodling. Dessa grupper har valt att främst inrikta sig på maten och skapa ekologiska närodlade alternativ till det industriella.

Medlemmarna har ett tydligt mål i önskan att återta kontrollen över livsmedelsförsörjningen genom att börja odla på egen hand i trädgårdar och kolonilotter i städerna. De önskar få tillgång till råvaror som är ekologiskt producerade och fria från gifter. På sina egna hemsidor beskriver *Mykorrhiza* respektive *Tillväxt* sin verksamhet med citat som

...med praktiska metoder verkar vi för förändring genom lokal försörjning. Vi ville starta rörelsen för att med fokus på lokal matproduktion kunna arbeta med frågor som miljö, hälsa och global solidaritet. ... Den mat vi konsumerar här och den livsstil som dominerar gynnar storskalig och industriell produktion som i sin tur bidrar till att miljön och människor i andra delar av världen lider. (www.mykorrhiza.se, 2014-05-17)

Eftersom politikerna ännu inte har förstått att framtidens städer måste producera mer av sin egen mat och inte vara beroende av olja, transporter, kött och mark i andra länder så måste vi ta saken i egna händer och börja odla vegetabilier. Matindustrin är beroende av gigantiska ekonomiska bidrag och är destruktiv för människor, djur och ekosystemen. Detta måste förändras. (www.tillvaxt.org 2014-05-17)

Gröna vågen

Föreningarna Mykorrhiza och Tillväxt och samt guerillaodlingsaktioner är exempel på sociala rörelser som främst verkar i städerna, men det finns även de grupper som vill göra självförsörjning och alternativt leverne till sin vardag genom att flytta ut på landet för att starta egna småbruk. Det är denna grupp som jag ämnar titta närmare på i min studie av den nya gröna utflyttningsvågen.

Ordet *nya* antyder att det även finns en äldre *grön våg*. I min uppsats syftar *gröna vågen* till den grupp vars idéer Dona Brown (2011) beskriver i sin bok *Back to the land: The enduring dream of self-sufficiency in moderna America*. I Amerika har rörelsen kallats *Tillbaka till landet*, vilket var precis vad fenomenet handlade om. Brown beskriver hur den första versionen av en *gröna vågen*-rörelse uppstod redan i början av 1900-talet. Då handlade det om att flytta tillbaka till landet och börja odla som ett sätt att skydda sig mot den stora ekonomiska depressionen på 1930-talet som skapat svåra ekonomiska problem för så många av USAs arbetare i städerna. Längtan till landet och en egen jordlott grundades nu känslan av att man i städerna förlorat sin självständighet och kontrollen över sitt eget liv, hur människorna där bara var kuggar i ett maskineri som rullade på utan att kunna stoppas. Samtidigt hade konsumtionskulturen växt och invånarna i städerna upplevde sig ständigt vara matade med uppmaningar om att konsumera mer. Under 1960-talet fick miljöfrågorna en mer framskjutande position och anhängare av *gröna vågen* gick från att företräddandervis hävda rätten till självständighet, ett meningsfullt arbete och en säkerhet mot upp- och nedgångar i ekonomin till att även innefatta en kamp om att stoppa rovdriften på jordens resurser och spridningen av miljögifter. Därav den svenska benämningen *grön* i begreppet *gröna vågen*. (Brown, 2011, Holmberg, 1998) Carl Holmberg (1998) har diskuterat visionerna inom *gröna vågen* i Sverige på 1970-talet då statistiken visade att fler flyttade ut från städerna än det var som flyttade in (SCB 2011:4). Han definierar rörelsen på liknande sätt som Brown (2011); En växande grupp individer som började ifrågasätta storstadskulturen och den ökade konsumtionen och istället förespråkade ett enklare liv på landet där man kunde tillämpa giftfria

odlingsmetoder, vårda kulturlandskapet, folkmusiken, gemenskapen och hantverkskonsten (Holmberg, 1998:20). Liksom Brown (2011) beskriver Holmberg (1998) hur den snabba teknologiska utvecklingen, byråkratiseringen och upptrissade satsningarna på ökande materiellt välstånd skapade en känsla av att tillvaron blivit mer anonym, tillgjord och svårgriplig, vilken i sin tur skulle gav upphov till en inre tomhet och avsaknad av meningsfullhet hos människor (Holmberg, 1998:21). Den gröna våg som växte fram under 1970-talet i Sverige avtog under 1980-talets ekonomiska guldår då en mer individuell, urban teknik- och konsumtionskultur fick sitt uppsving igen (Forsberg, 2012:271, Westlund, 2002).

Statistik från SCB (2014) antyder dock att det år 2013, för första gången på länge, åter igen var fler som flyttade till den svenska glesbygden än det var som flyttade därifrån, detta trots den allmänna uppfattningen om landsbygdens avfolkning och dystra framtid. Det är denna pånyttfödda utflyttningsvåg jag syftar till när jag använder mig av benämningen en *ny grön våg*. Westlund (2002) och Amcoff (2006) diskuterar utflyttningen från storstadsområdena i Sverige 1990-talet och använder sig av begreppet counter-urbanisation för att beskriva fenomenet. Det är ett begrepp som använts av forskare för att diskutera trender av utflyttning ifrån storstäder världen över. Än så länge verkar dagens utflyttning inte vara lika omfattande som under 1970-talet. Dagens utflyttare är också mer anonyma och mindre synliga i media. Det går inte heller att säga att de har tydlig organisation kring en vänsterideologi som den tidigare gröna vågen hade (Ulver, 2012). Något som dock löst sammanlänkar flertalet ur denna heterogena grupp är bland annat internetforumet Alternativ.nu. På forumets hemsida beskrivs den som *"En mötesplats för oss som är intresserade av praktisk kunskap och självhushållning."* (Alternativ.nu). Vad som förbinder personerna i nätverket till varandra tycks vara det gemensamma intresset att skapa en livsstil som kan fungera som ett alternativ till det traditionella urbana livet med lönearbete på heltid och hög materiell konsumtion. Forumet idag över 32 000 medlemmar och har mer än 300 000 unika besökare varje månad (Alternativ.nu). Till forumet hör också en tidning vid namn *Åter – forum för självförsörjning och alternativt boende på landsbygden*. Tidningen ges ut fyra gånger om året och innehåller brev från utflyttare, praktiska tips om självhushållning samt artiklar och annonser med fokus på odling, hantverk och personlig utveckling.

1.1 Metod

Då min studie är av kvalitativt slag och fokuserar på att beskriva hur enskilda individer inom den nya gröna vågen själva motiverar sitt val av livsstil, har jag valt att använda mig av semistrukturerade livsvärldsintervjuer. Livsvärldsintervjun baseras på ett fenomenologiskt tankesätt där syftet är att försöka förstå omvärlden och vardagen ur den intervjuade individens eget perspektiv (Kvale & Brinkmann 2013:42).

Jag har valt att göra en geografisk avgränsning till utflyttare bosatta i östra Mellansverige. Ytterligare har jag avgränsat till informanter som flyttat ut och börjat odla relativt nyligen, för mellan ett till sex år sedan. Alla har dessutom pendlingsavstånd på högst en timme från en större stad och arbetar deltid vid sidan av sina odlings- och jordbruksprojekt. Urvalet av informanter till studien har skett succesivt genom egna bekanta som kunnat vidarebefordra mig till kontakter vars livsstil stämt överens med mina kriterier nämnda

under avsnittet begränsning. Vidare har jag använt mig av snöbollsmetoden och på så sätt fått ytterligare kontakter genom de första informanterna. Då de första kontakterna inte varit bekanta och har även ett geografiskt avstånd emellan varandra inom det avgränsade området.

Alla informanterna är sambopar eller makar och intervjuerna har utförts tillsammans med båda parterna, i deras egna hem och vardagsmiljö. Detta har gjorts för att få en mer uttömmande bild av informanternas bakgrund och miljö, vilket ger en kontext åt det sagda. I kombination med intervjuerna har jag då också kunnat utföra observationer av kontexten.

Samtalen har byggt på öppna frågor som fokuserat kring temat motiv och drivkrafter utan att vara alltför styrda. Ordningen på frågorna har anpassats efter samtalen, vilka jag har låtit flyta på av sig själv. Varje intervju har pågått i mellan två till tre timmar och informanterna har också tillåtit att själva ta upp teman som de känt haft relevans under intervjun. De centrala teman jag kunnat urskilja från berättelserna jag fått ta del av under intervjuerna har sedan legat till grund för den analytiska bearbetningen av materialet. Under analysen har jag med hjälp av mitt valda teoretiska ramverk sökt lyfta mina informanternas egna upplevelser och utsagor om motiven kring sina livsval till en högre abstraktionsnivå för att förstå informanternas utsagor i ett större samhälleligt sammanhang.

Det finns alltid en risk att jag som intervjuare övertar meningen i det sagda genom att redan från början tillskriva det som sägs innebörder som följer min egen teoretiska agenda, något som både jag och läsaren måste vara medvetna om. De meningsinnebörder som framträder under intervju konstrueras och utvecklas i interaktionen mellan mig och mina informanter, i den kontext vi befinner oss i. Min närvaro och min egen förförståelse har påverkat det som beskrivs i denna rapport. Jag kan inte ta mig rätten att tillskriva en definitiv mening till det som sagts under intervjuerna. I andra sammanhang och med andra författare kan andra tolkningar göras, vilket enbart berikar förståelsen för fenomenet. (Kvale & Brinkmann 2013; Ehn & Klein 2001)

Även om ämnet för studien inte bör anses vara av kontroversiell art har jag valt att anonymisera alla informanterna. Intervjuerna utförs i hemmen och personerna berättar ibland om personliga erfarenheter, värderingar och åsikter. Deras berättelser är viktiga för min studie men informanternas egen namn har mindre betydelse. Alla informanternas namn är därför utbytta för att undvika utelämnning.

1.2 Vägledande teoretiska begrepp

Både dagens och dåtidens *gröna våg* kan ses som en *social rörelse*. För analysen av mitt insamlade material har jag därför tagit stöd i Alberto Melucci's definition av och teorier kring *nya sociala rörelser*, samt Jürgen Habermas' *systemets kolonisation av livsvärlden*. Både Habermas (Månsson 2007:307-343) och Melucci (1991) diskuterar hur samhället har blivit mer komplext och hur *nya sociala rörelser* kan vara en produkt av hur rationaliseringen av samhället gjort intrång i och övertagit en del av människornas vardag. Habermas menar att nya rörelser uppstår som en protest mot att allt mer, också i vardagslivet, styrs av byråkrati och pengar, präglad av en distans mellan människor och natur och samhälle. I sin inledning till *Challenging Codes* (1996:1) skriver Melucci att sociala rörelser är tecken, inte bara är resultatet av kriser. De talar för vad som komma skall och "...signalerar en djup transformering av den logik och de processer som vägleder

komplexa samhällen.” (Alberto Melucci, 1996:1, författarens översättning från engelska). Han menar vidare att teorier kring *sociala rörelser* kan användas som redskap för att analysera relationen mellan dessa kollektiva handlingar och samhällsförändringar.

Social rörelser

Enligt Melucci (1996:20) innebär begreppet *social rörelse* ett kollektivt fenomen bestående av en uppsättning sociala händelser som inbegriper ett antal individer eller grupper. Händelserna utgörs av att dessa individer eller grupper handlar samtidigt på samma plats och att deras beteenden är av relativt likartad karaktär. Ett mer eller mindre stabilt och tydligt vi formas genom att aktörerna informellt, genom mer eller mindre konkret interaktion med andra, har utarbetat ett likartat *mål* för handlingen, använder likartade *medel* för att nå målet och utför sin handling i samma typ *miljö* (Melucci 1991:42). *Social rörelse* förklarar Melucci (1991:43) sedan vidare som ett handlingssystem innehållande flera dimensioner att analysera. Vissa sociala rörelser innefattar en *solidaritet*, där individer erkänner varandra som tillhörande en och samma enhet. Andra kollektiva fenomen bygger på *aggregation*, där individen med sitt beteende istället riktar sig utåt mot omgivningen och inte mot gruppen. *Sociala rörelser* som kollektiva fenomen kan också innehålla en *konflikt* där två eller fler aktörer strider om tillgången till materiellt och kulturellt värdefulla resurser inom det samhälle rörelsen uppstått. Inom vissa sociala rörelser kan man istället se hur de uppstått genom *konsensus* om hur värdefulla resurser ska kontrolleras och fördelas. En tredje dimension handlar om att aktörerna inom rörelsen utmanar ramarna för det sociala system inom vilket de agerar. Dock måste inte sociala rörelser utmana systemgränser, deras beteenden och val av handling kan också anpassas efter vad som är kompatibelt med systemets struktur (Melucci 1991:42-43). Slutligen menar Melucci att sociala rörelser är lika komplexa som dagens samhällen och kan innehålla flera av dessa dimensioner samtidigt, och att definitionen blir för snäv om vi hävdar att *sociala rörelser* endast är homogena kollektiva aktörer (Melucci 1991:10).

Systemet och livsvärlden

Jürgen Habermas (1984) är känd för sina teorier om hur samhällets komplexitet har fått människor att socialt konstruera det i två delar, *livsvärlden* och *systemet*, där det sistnämnda formas i det första. *Livsvärlden* är den del där vi arbetar och har våra sociala relationer. I *livsvärlden* strävar vi ständigt efter att uppnå ett ömsesidigt samförstånd med varandra och för detta är den språkliga kommunikationen det viktigaste mediet. När vi sedan handlar är det språket och det ömsesidiga samförståndet som styr våra handlingar. Det rationella i dessa handlingar bygger på kommunikation med andra varigenom konsensus kan formas (Månsson 2007:324-325). I *systemet* befinner sig den ekonomiska marknaden, företag och statliga myndigheter och administrationer. I *systemvärlden* är våra relationer anonyma och formella och de handlingar vi gör inom *systemet* är instrumentellt styrda av medel som *makt*, lagar, politik, vetenskap, byråkrati, den ekonomiska marknaden och *pengar*. Mer makt och pengar ger oss fler möjligheter och mer att säga till om (Månsson 2007:328). Habermas menar att *systemet* och dess styrmedel har fått en ökad betydelse i det moderna samhället och börjat tränga in även i *livsvärlden*. Det innebär att även våra handlingar och val i *livsvärlden* mer och mer styrs av *makt* och *pengar* istället för som tidigare av

mellanmänsklig kommunikation. Parallellt med detta har det bildats en expertkultur som har fått ta över uppgiften att samtala om händelser på *livsvärldsnivå* från den vanliga människan. Istället är det en expert som skapar samförstånden åt oss och rationaliserar normer, och förklarar och värderar sakliga förhållanden och andra mänskliga uttryck som konst och kultur. Människor har blivit fråntagna sin förmåga att själva kunna kommunicera sig fram till en gemensam förståelse av omgivningen och vilka handlingsåtgärder som är lämpliga. Habermas påstår att det är i skärningspunkten mellan *systemet* och *livsvärlden* som nyare sociala rörelser som miljö-, freds- och kvinnorörelsen uppstår, då dessa inte strider om fördelningen av resurser så som arbetarrörelsen, utan istället enligt Habermas uppstår som motståndsrörelser mot *systemets* övertagande av *livsvärlden* (Månsson 2007:334).

Nya sociala rörelser

Inom tidigare samhällsteori sågs sociala rörelser som något tydligt observerbart, som en grupp människor vars beteende formade en sammanhängande likformig enhet. Denna syn uppstod under en industrikapitalistisk tid då samhället var mindre komplext och fokus låg på materiell produktion och tydliga klassidentiteter. De sociala rörelser vi urskiljer från den tiden handlade mer om en kamp om politisk makt och ekonomiska tillgångar. Idag är samhället mer fragmenterat och produktionen av tjänster och varor mer abstrakt och spridd över tid och rum (Melucci 1991). Aktörer interagerar och influerar varandra genom en mängd kanaler oberoende av tid, plats och klass, liksom vi genom teknik och media är omgivna av ett ständigt informationsflöde. Att urskilja en *social rörelse* och andra sociala fenomen som uniforma autonoma enheter är inte längre möjligt. Därför har Melucci valt att kalla dagens samhälle för det *komplexa samhället*, och menar att denna förändring också speglas i de *sociala rörelser* som uppstår idag och att de nya rörelserna därmed inte heller kan förväntas se ut på samma sätt som tidigare (Melucci 1991:34-39). På liknande vis som Habermas talar om *systemets* intrång i *livsvärlden* menar Melucci att det komplexa systemet och informationssamhället har blandat sig i vardagslivet och nästintill gör anspråk på våra liv genom sin normativa innebörd (Melucci 1991:14). Melucci hävdar också att denna process samtidigt skapar möjligheter och verktyg för att öka kontrollen över sig själv och att det är där i skärningspunkten mellan självkontroll och risken att tas över av stat och marknad som nya sociala rörelser uppstår, som kvinnorörelser och miljörorelsen. Inom dessa nya rörelser finns individer som uttrycker en vilja att själva definiera sina liv, kontrollera sina handlingar och praktisera sina ideal i sin egen vardag (Melucci 1991:15). Utöver detta menar Melucci att dagens sociala rörelser innehåller flera dimensioner som måste analyseras och att det är naivt att se de sociala rörelserna som empiriskt hanterbara, enhetliga subjekt (Melucci, 1991:44).

3 UTFLYTTARRÖSTER

Här följer en presentation av mina informanter och våra intervjusammanhang. Därefter redogör jag för de teman som varit gemensamma för alla intervjuer, tillsammans med en analys av motiv och drivkrafter inom denna grupp gröna utflyttare. De tre framträdande motiven är inte presenterade i någon invärtes ordning utan har någon gång tagits upp av varje informant, men framhävts olika mycket hos var och en av dem.

Enköping

Emma möter upp mig med en låda full av tidningspapper i famnen, det är bra att göra såbäddar med förklarar hon. Jag får skjuts med från Uppsala där hon forskar på deltid. Flera dagar i veckan kan hon dock arbeta hemifrån så att hon slipper att varje dag pendla hela sträckan på 50 minuter mellan arbetet och gården utanför Enköping. Emma och Ida flyttade ut till sitt torp för ungefär ett år sedan. Det är deras andra hus, de bestämde sig för att flytta ut från lägenheten i Uppsala där de bodde då redan för sex år sedan. Den första gården hade bara tillhörande mark på en hektar, men Emma berättar att det var väldigt bra att börja med eftersom ingen av dem hade någon tidigare erfarenhet av att äga hus och bruka jorden. Mer mark hade kunnat bli överväldigande. Både Ida och Emma är uppvuxna med villatomt i Stockholm respektive Eskilstuna. Efter fem år började de dock uppleva att en hektar kändes lite för litet samtidigt som att grannen skulle stycka av tomter och låta bygga två villor väldigt nära deras tomtgräns, vilket skulle förändra deras skyddade, avskilda läge vid ett naturreservat.

När vi närmar oss torpet svänger vi in på en brokig liten skogsväg. Längre fram syns en öppen plats mellan träden och där ligger det faluröda huset som på en lite upphöjning. Ida har också precis kommit hem från arbetet och hämta upp deras son på förskolan. Vädret är grått denna eftermiddag i april då jag kommer på besök. Det doftar av fuktig skog omkring oss. Jag blir visad runt på deras nio och en halv hektar, varav sju är skog. Ett växthus är under konstruktion och nyligen har de planterat ut jordgubbsplantor i några mindre odlingar framför huset. Intill har en rabatt för kål, bönor och andra grödor planerats upp. På tomten finns fruktträd och bärbuskar. Trädgården är kullig och krokig och görs gångvänlig med stigar och någon stentrappa. Just nu har de ett gäng höns, men planerar att skaffa får i framtiden vilket de hade på den förra gården. Helst skulle de vilja ha en ko eller två också men det får bli om det skulle kännas att de har tid och resurser. På tomten finns också en mindre stuga där Ida och Emma tänker att de skulle kunna ta emot besökare och volontärarbetare på gården. I deras framtidsvision ska Emma huvudsakligen arbeta på gården och de ska kunna ha en liten besöksverksamhet som ska kunna dra in lite pengar.

Inne i bostadshuset är det lågt i tak och lantligt ombonat. Det mesta av inredningen i köket är gjort av trä. Jag blir inbjuden på middag, hemlagad ärtsoppa med scones. Ida förklarar hur hon inte alls tyckt att det varit särskilt kul att laga mat men att hon blivit betydligt mer intresserad sedan de började odla sina egna råvaror. Vi inleder vårt samtal om hur det kom sig att två stadsbor vana vid närhet till service större del av dygnet och grannar tätt inpå valde att istället bosätta sig på landsbygden.

Stjärnsund

Amanda och Filip möter mig när jag kliver av bussen jag tagit från tågstationen i Hedemora. Vi går tillbaka till de gamla faluröda arbetarbostäderna som ligger på rad på fältet mellan bilvägen och sjön. Det unga paret hyr nedervåningen i ett av de gamla kulturskyddade husen och har bott här sen ett år tillbaka då, Filip fick möjlighet att delta i ett permakulturprojekt på orten, finansierat genom ett Leader-program¹ för landsbygdsutveckling. De flyttade hit från Uppsala där de arbetade och studerade. Dock bodde ingen av dem i centrala Uppsala utan valde redan där att bosätta sig en bit ut från de tätaste delarna. Dessförinnan är Amanda uppvuxen i en by i Småland och Filip i Flen. Där emellan ha de bott och studerat i Lund respektive Göteborg.

Till Amanda och Filips bostad i nedre delen av huset hör en hektar mark av vilken de utnyttjar en mindre del till odling för självhushåll, men då de knappt bott här i ett år är alla planer än så länge inte fullföljda. Båda arbetar dessutom deltid och vill inte att odlingarna ska bli alltför krävande. De vill helst använda sig av principerna inom permakultur² i sina odlingar och i sitt leverne. I framtiden tänker sig Amanda att hon gärna vill ha en egen gård så att de även skulle kunna ha djur.

Det är en blåsig dag i mitten av april och vinden drar över det öppna landskapet kring husen. Inomhus har den gamla byggnaden högt i tak och stora fönster som släpper in mycket ljus. Är inbjudande och färgglatt med ljusgula väggar och rosa skåpluckor. Både i köket och i ett av de andra kreativt och välkomnande inredda rummen finns det en vedeldad spis. Jag blir bjuden på kaffe när vi först inleder samtalet kring köksbordet. Då kommunikationerna inte är det bästa får jag hålla mig kvar hos Amanda och Filip större del av dagen. Det är skärtorsdag och vid lunchtid får de vänner på besök, också jag blir bjuden på lunch. Hela måltiden består nästan helt och hållet av sådant de odlat själv och kunnat förvara över vintern. Det är en soppa på pumpa och andra rotfrukter tillsammans med en sallad på morötter och äpplen med hemgjord äppelcidervinäger, vilken de med glädje berättar om hur lätta det var att göra den. Det är nästan bara knäckebrödet och fetaosten som är inköpt denna gång. Än mer nöjda än de är över sin äppelcidervinäger är de över den komposttoalett de nyligen installerat som komplement till den vanliga vattentoaletten. Amanda förklarar att det är så tillfredställande att helt kunna sluta kretsloppet.

Vendel

Lisa plockar upp mig med bilen vid busshållplatsen. Hon berättar om platserna runtomkring medan vi kör den sista biten till hennes och Fredriks gård. Hon förklarar vilken tur det var för dem att det fanns en skola så pass nära för barnen att gå i och att det råkar finna flera köttbönder i området just där de bor, vilket bidrar till det vackra kulturlandskapet som skiljer sig en del från den övriga Uppsalaslättnens spannmålsodlingar. Själva startade de sin verksamhet för sex år sedan. Då började de med åtta kvigor. Idag har de totalt 30 djur,

¹ EU-finansierad metod för landsbygdsutveckling. Förkortningen LEADER kommer från ”*Liaison Entre Actions de Développement de l’Economie Rurale*” Ung. "samordnade aktiviteter för ekonomisk utveckling på landsbygden". (www.jordbruksverket.se 2014-07-31)

² Kommer från *Permanent Agriculture* och är ett designverktyg. Det är baserat på platsens förutsättningar, ekologi, energieffektivitet och ett etiskt förhållningssätt. Det ger en helhetssyn på hur människan kan fungera som en del av naturen och är tänkt att skapa ett hållbart samhälle, meningsfullt arbete, hälsa, rättvis resursfördelning och lokal ekonomi. (www.permakultur.se/index.php?lang=sv 2014-06-17)

kravcertifierad köttproduktion och grönsaksodling och säljer direkt till kunderna som kan beställa i förväg via e-post. Gården omfattar 40 hektar som är uppdelat mellan naturbetesmark, åker, skog och en mindre del för grönsaksodling. Utöver det arrenderar de 40 hektar till av granngårdar. Till gården hör också ett fågeltorn som ligger vid Vendelsjön precis bakom gården. På gården har de även värphöns, men de ger enbart ägg för konsumtion i det egna hushållet. I vanliga fall brukar de regelbundet sälja grönsaker och rotfrukter men i år har de inte hunnit odla lika mycket.

Lisa och Fredrik flyttade till gården från Uppsala där de pluggat och arbetat i flera år under en tid i livet. De är båda utbildade agronomer och Fredrik är även uppvuxen på en mjölkgård i Värmland. Lisa kommer däremot från en by på Gotland. När man samtalar med Lisa och Fredrik om deras verksamhet och vardag känns allt väldigt självklart, de tvekar sällan när de talar. Det var så här de skulle leva och arbeta och det är inte konstigare än något annat. De är båda uppvuxna i hem där man varit delvis självhushållande utan att man funderade så mycket över det. Då köpte de kött av lokala bönder, lagade mat från grunden och kokade sylt. Så som Fredrik och Lisa lever nu känns bara ”*så som det ska vara*”. Det är inte heller tanken på att ha en vinstdrivande produktion som driver dem. Gården inte är något som drar in några större summor, det är något mer som inspirerar dem att fortsätta. Dessutom driver de gården vid sidan av deltidsarbete. Lisa säger att det de gör helt enkelt är jätteroligt. Deras motto är att inte belåna sig utan att använda sig av begagnade maskiner och bygga ut gården i lugn takt i mån av tid och resurser. Till sommaren planerar de att också skaffa får till sin ekologiska gård.

Lisa och Fredrik är vana vid besökare. Lisa visar upp en PowerPoint med information om gården för mig när vi slår och ner vi bordet i det nyrenoverade köket med himmelsblå skåpluckor. De bjuder på kaffe och nybakta chokladmuffins. De tre barnen talar i munnen på varandra och vill väldigt gärna vara med och berätta om allt som sker på gården. Fredrik är ute och ordnar med något men kommer sedan in och slår sig ned med oss.

Vattholma

Solen värmer ordentligt denna annandagpåsk i april när jag kliver av tåget i Vattholma. Strax möter Therese och Daniel upp mig och jag får en omfamning innan vi sätter oss i bilen för att köra den sista biten till gården de köpt för strax ett år sedan.

På gården ligger ett större bostadshus tillsammans med ett lite mindre. Det är det mindre huset som de har börjat renovera och valt att flytta in i. Therese berättar hur de ofta fått motivera det beslutet för bekanta, men de tyckte att det lilla huset var gulligare och alldeles lagom för två. När jag kommer har de precis blivit färdiga med verandan. Gårdsplanen är öppen med ett fåtal större träd och så deras planerade odlingar som ska skötas enligt principerna inom permakultur. Gården är på tolv hektar och Therese och Daniel planerar att låta fler personer bygga på marken så att de tillsammans kan bygga upp ett litet community³ av likasinnade. Även om de har flyttat ut från en tätbefolkad stad till ett mer glesbefolkat område känner båda att det är viktigt att ha en gemenskap och ett sammanhang med andra. Än så länge är communityt bara i planeringsfasen eftersom det finns regleringar kring hur många bostadshus man får ha på sin mark.

³ Här syftar informanten till ett samarbetsnätverk och en lokal gemenskap bland framtida individuella boende på platsen, likt ett kooperativ med en formell värdegrund.

På gården finns även en stor ladugårdsbyggnad. Vi tar en rundtur i den gamla byggnaden, lådor med tidningar och tittar på allt bråte, möbler, lådor med tidningar och mängder av skidor som följt med på köpet. Daniel och Therese berättar ett det var 50 år sedan någon senast bodde permanent på gården. Vi börjar samtala om hur Daniel och Therese träffades när båda studerade vid universitet i Chile och hur båda blev påverkade av den politiska atmosfären där. Det samtalades mycket om orättvisor i världen, miljöfrågor och om hur man borde ta tillbaka land och bygga upp kollektiva småbruk för att slippa vara beroende av de stora företagen, och samtidigt verka som en motståndsrörelse mot att de stora jordbruksföretagen tagit över allt mer mark i Latinamerika.

Det blir lite kyligt i ladugården och vi går ut i solen för att fortsätta intervjun på verandan. Precis som de andra utflyttarna och småbrukarna jag talat med så arbetar också Daniel och Therese deltid eller hemifrån emellanåt, utöver arbetet med sina odlingsprojekt. Daniel pendlar till Stockholm och Therese arbetar i Uppsala.

Varken Therese eller Daniel har någon erfarenhet från att bo på gård eller att odla på några större ytor från sin uppväxt. Daniel är uppvuxen i Stockholm och Therese är uppvuxen i mångmiljonstaden São Paulo i Brasilien. Innan de flyttade till gården har de även bott ett år i Uppsala och ett år i Stockholm. Man kan märka att båda har funderat en hel del över sin tillvaro och sina mål då de har mycket att berätta samtidigt som de fortfarande verkar eftertänksamma. Therese berättar hur det stundom kan kännas ensamt och eländigt när hon pysslar och renoverar på gården, och att hon då kan ifrågasätta sitt val men att den känslan fort går över när hon blir påmind om varför de har bosatt sig där och alla möjligheter de har.

Längre in i samtalet blir jag bjuden på lunch, en samling något omaka produkter. Jag får senare berättat för mig att allt vi ätit varit dumpstrat⁴ från en närliggande matbutik. Som mycket annat för Daniel och Therese verkar dumpstringen vara lika mycket en politisk handling som ett direkt sätt att i detta fall förse sig med livsmedel.

Mål, mening och miljö

Individerna jag intervjuat uttrycker många gånger likartade åsikter och tankar kring motiven bakom sina val. Flera av dem berättar hur de uppskattar att möta andra med liknande värderingar och livsstil för att utbyta erfarenheter, stötta varandra eller bara umgås. Jämfört Alberto Melucci's (1991) definition av en social rörelse är det möjligt att placera den nya gröna vågen inom ramarna för en sådan. Han menar att en social rörelse är ett kollektivt fenomen där en grupp individer utför likartade handlingar på samma tid och plats, vilket stämmer för de nya gröna utflyttarna och självhushållarna. Tiden kan sägas vara det nuvarande decenniet och platsen landsbygdens Sverige. Aktörerna i en social rörelse har också likartade *mål*, använder liknande *medel* och verkar i en likartad *miljö* (Melucci 1991:42). Utifrån informationen i mitt insamlade material tycks utflyttarna jag intervjuat ha som *mål* att få leva ett lugnare liv utan att ständigt vara omgiven av brus, människor och kommersiella intryck från media och företag. Informanterna uttrycker också en vilja att få återkoppla till naturen och få ingå i ett större sammanhang. Rent konkret innebär detta att ha tillgång

⁴ Att *dumpstra* härstammar från det engelska begreppet *dumpster diving*, vilket innebär att söka igenom livsmedelsbutikernas containers efter mat som enbart kastats för att datumet har gått ut eller för att göra plats för nya varor i butiken. Det är också en aktiv protest mot det enorma matsvinnet inom livsmedelsindustrin. (<http://dumpstr.at/> 2014-05-16)

till mark, få utföra meningsfulla sysslor med kroppen och producera mat på ett småskaligt, etiskt och hållbart sätt. De medel den här gruppen tycks använda för att komma närmare sina mål är att gå ner lite i arbetstid, börja odla och producera sina egna nödvändigheter, fokusera på kvalitet framför kvantitet, på att återvinna och byta framför att konsumera massindustriprodukter. Gemensamt för dem är också att landsbygden är den miljö de alla väljer att genomföra sina handlingar i. På detta sätt formar den nya gröna vågen som jag valt att studera en social rörelse enligt Melucci's definitioner.

Under mina samtal med informanterna har jag i deras berättelser kunnat uttolka flera motiv till varför de valt att bosätta sig på landet och praktisera självhushållning. Det är främst tre teman jag uppfattat som genomgående under alla intervjuerna. Ett av dem är önskan om ett mer meningsfullt liv närmare naturen. Meningsfullheten sägs finnas i att få vara sina egna arbetsgivare och arbeta fysiskt i direktkontakt med det de själva ska konsumera. I deras berättelser flyter ofta uttrycken meningsfullhet och tillfredsställelse in i varandra. Ibland används orden synonymt och andra gånger återges på sådant sätt att tillfredsställelse i vardagssysslorna ger en känsla av meningsfullhet och vice versa. Ytterligare ett tema handlar om uttryck av ideologiska åsikter om miljö, hållbarhet och respekt för andra människor och naturen. Detta leder ofta till ett resonemang om hur informanternas livsstilsval är ett sätt att statuera ett exempel och att leva ärligt inför sig själv och det de tror på. Vidare redogör utflyttarna också för tankar om att få slippa begränsa sig och anpassa sig efter stressande normer i omgivningen och onyanserade, byråkratiska regelverk som försvårar det liv informanterna vill bygga upp. Här följer en presentation och analys av delar ur mitt intervjumaterial, uppdelat efter temagrupperna ovan.

1.3 Att söka en enkel mening i en komplex värld

"Det känns bra att göra något som faktiskt spelar roll, jag menar alla måste ju äta."

(Fredrik, Vendel, 2014)

Bakom beslutet att bosätta sig på landsbygden och börja praktisera självhushållning, är det en och samma drivkraft som jag kunnat se komma till uttryck på olika vis under alla mina intervjuer med utflyttare. Det är möjligheten att få arbeta med något som känns meningsfullt och tillfredställande. Med meningsfullhet syftar de intervjuade ofta till något som uppstår när de direkt och konkret bidrar till livets nödvändigheter, som mat och boende. Odling och hantverk har därmed en viktig roll i detta, samtidigt som det ger dem möjlighet leva mer miljömässigt hållbart och få känns sig som del av ett naturligt sammanhang. Att den tid och energi de lägger ner på göranden i vardagen står i direkt anknytning till det som senare ska föda dem menar informanterna ger en känsla av att vara nyttig. Att vara direkt nyttig upplevs då som en viktig del i ledet av att kunna känna mening och tillfredsställelse. Detta kan tolkas som att vardagen har blivit mindre överblickbar och att utflyttarna använder självhushållning som ett sätt att åter igen göra livet mer överskådligt, få kontroll och se sin egen roll i ett sammanhang. I deras fall är sammanhanget den lokala kontexten och ekosystemet. Med sin egen muskelenergi kan de göra något konkret, sätta potatisen, se den växa och skörda. Det ger utflyttarna en annan överblick och konkretion i livet, än vad det gör att gå genom ett lönearbete som ger pengar för vilka man sedan kan gå till affären och köpa potatis, som någon annan

producerat någon annanstans med metoder de inte känner till. Ida och Emma i Enköping beskriver hur tillfredställande det är att göra något som tjäna flera direkta syften. Att få vara ute i naturen och uppleva det välmående det ger, att arbeta fysiskt med kroppen och att det de gjort dessutom kommer att fylla ett konkret behov i vardagen, som mat på bordet eller ved i spisen.

Jag tror att livet är för bekvämt för många. Jag tror att många problem i samhället skulle man slippa om ifall folk hade andra saker att tänka på som kändes meningsfulla, (...) det finns så många syften med de sysslorna vi gör och det är väldigt tillfredsställande. När jag går ut och kapar ved så är ju det för att det ska värma oss i vinter, samtidigt som jag får röra på kroppen. Det är ju jättehärligt att göra sysslor som känns meningsfulla. Att köra dynga är väl inte så kul i sig men jag ser ju att det är ett led i att vi ska odla de tomater vi sen ska äta (...) att gå på stan kan ju många tycka är roligt men det kanske inte känns så meningsfullt många gånger. (Emma, Enköping, 2014)

Lisa i Vendel berättar också om hur tillfredställande det känns att det egna lantbruket ger dem kontroll och överblick över produktionen av vad de själva äter. De slipper vara utelämnade till den industriella, internationella livsmedelsproduktionen, en industri som fått mycket kritik idag då larmrapporterna om matfusk avlöser varandra.

...och då känns det så otroligt tillfredställande att vara egen producent av vissa produkter som potatis. Och kött. Vi har egna kor och vi vet hur de har växt upp och vad de har fått i sig. Den enda transporten som har skett är till slakteriet som ligger tre mil härifrån. Det känns väldigt, väldigt bra. (Lisa, Vendel, 2014)

Meningsfullhet tycks, utöver att arbeta direkt med sin försörjning, också innefatta känslan av att ha en plats i naturen och få känna sig som del av ett större sammanhang utanför det sociala systemet. Sammanhang syftar då till naturen och de ekologiska kretsloppen. Emma och Ida utanför Enköping förklarar hur de på landsbygden kommer närmare naturen, känner av vädrets skiftningar och livets cykliskhet, och genom det kan känna förankring i ett större ekologiskt sammanhang.

Emma: *Man är medveten om att man lever, det är lite mer autentiskt. Det här är det verkliga livet, det är inte det bekväma mikroklimat vi har skapat åt oss i städerna. Utan det här är det som är.*

Ida: *När man har djur kommer man väldigt nära liv och död. Och när man odlar grönsaker är det också en cykel hela tiden. Att allt är cyklist blir jättetydligt på landet. I stan har man inte den kontakten. Livet är inte ett streck, man föds och sen dör man.*

I dessa utsagor syns tydligt den strävan efter autenticitet som Ulver (2012) nämner som en nutida trend. Informanterna beskriver det som att närheten till naturen och livsmedelsförsörjningen ger dem en trygghet och ett större perspektiv på vardagen. Livet i en tätort utan odlingar eller djurhållning beskrivs som ett *streck* eller som ett *mikroklimat* där biosfärens påverkan på livet är bortplockat. Naturen och vår koppling till ekosystemet och definition av dess gränser har enligt Habermas (Månsson 2007) och Melucci (1991:184) en viktig del i vårt meningsskapande och torde därför höra till den del av vår tankevärld Habermas (1984) kallar *livsvärld*. Har *livsvärlden* rationaliserats och trängts undan till fördel det mer målrationalella *systemet*

behöver vi inte längre förhålla oss till några sådana gränser och vi förlorar känslan av tillhörighet, mening och ansvar, vilket kan bidra med en förklaring till varför informanterna talar om flytten till landsbygden och självhushållning som ett sätt att få en mer meningsfull tillvaro.

För några informanter faller det sig mer naturligt att det är just landsbygdsliv och odling som bidrar till att ge mening och tillfredsställelse i vardagen. Therese i Vattholma uttrycker i citatet nedan hur det för henne har krävt en djupare tankeprocess för att komma fram till vad detta meningsfulla är för henne, vad det är hon tidigare saknat och hur hon kan forma sitt liv istället.

Jag kommer från en väldig stor stad, 40 miljoner invånare. Jag har inte velat bo så här hela mitt liv. Det var då jag under universitetstiden jag började fundera på det, med meningen i livet. Då blir det plötsligt helt absurt att bo i en stor stad så här och inte lära känna sina närmaste grannar. Men där känner man sig inte som en människa. Jag tänkte att det vore jättekul att köpa en gård. Fast det kom inte till mig lätt, jag är ju en city-girl.
(Therese, Vattholma, 2014)

Denna känsla, av att vara del av ett större sammanhang och ha en närmare kontakt med grannar, naturen och produktionen tycks enligt informanternas upplevelser vara något de saknar i staden. Therese i Vattholma uttrycker en önskan om att få vara del av ett sammanhang och få känna sitt ansvar i produktionskedjan och en frustration över hur det mesta i staden kretsar kring att konsumera varor som hon inte vet vart de kommer ifrån. Hon benämner staden och de stora internationella företagen som en enhet utan ansikte.

Det saknas en kontext, här finns hela kontexten som man inte kan uppleva i en lägenhet i stan. Den enda frågan man behöver ställa sig i stan är: har jag råd eller har jag inte råd? Jag tycker inte att det känns som ett ärligt sätt att leva på. (Therese, Vattholma, 2014)

På liknande sätt uttrycker Filip i Stjärnsund hur han på landsbygden kan få en överblickbar helhet och en direktkontakt med det runtomkring.

Det finns en direkthet både i relationen med folk men också att man kan gå ut i skogen och att vi har våra odlingar, det är liksom greppbart, en helhet. (Filip, Stjärnsund, 2014)

I dessa utsagor går det att utläsa en kritik mot och olust över att samhället, främst i städerna, ska ha blivit mer anonymt och tömt på mening. Enligt Habermas (1984) skulle denna känsla hos informanterna skulle kunna tolkas som ett resultat av hur det hos människor i kapitaliserade och byråkratiska samhällen uppstått en ofrivillig distans till platsen, till människor runtomkring och till produktionen som fyller våra behov. Det menar han är resultat av systemets intrång i livsvärlden. Inom sociologin talas det om livsvärlden som den del av det sociala livet där våra handlingar och det gemensamma meningsskapandet styrs av mellanmännisklig kommunikation. Habermas menar vidare att detta tvingar oss att ta hänsyn till andra åhörare, talare och aktörer, vilket försäkrar en ömsesidig respekt för, och solidaritet med andra och naturen (Gordon Finlayson 2005:60). Systemet, bestående av den statliga administrationen och den ekonomiska marknaden, har människor format och fortsätter att reproducera dem eftersom de industrialiserade samhällena är alldeles för stora och komplexa för att alla kunna fungera enbart genom samtal och samförstånd. Habermas (Gordon Finlayson 2005:54) hävdar att det sistnämnda sättet för människor att koordinera sig på har fått stryka på foten då det rationella systemet fått ta över allt fler delar av våra liv, och att vi och naturen därmed mer och mer har övergått till att fungera som finansiella enheter och kuggar i ett system, där vi behandlar varandra

som detsamma. Informanterna berättar att de inte tycker det känns ärligt att inte behöva tänka på fler aspekter än huruvida man har råd eller inte när man gör ett val. Tillsammans med den uttalade längtan efter en mer överblickbar vardag kan detta tolkas som att flera informanter upplever de byråkratiska och ekonomiska systemen som känslösa, abstrakta och enkelriktade. Därigenom blir ett av motiven till att flytta ut till landsbygden och bli självförsörjande, att återta åskådligheten över sambanden och kontakten med mellan människa, natur och samhälle, och genom detta åter bygga upp en mening och en ömsesidig respekt för andra människor och för miljön. En mening och respekt som bygger på nära band snarare än anonymt ekonomiskt utbyte. Emma utanför Enköping ger ytterligare grund till denna tolkning när hon förklarar hur all byråkrati kan göra henne trött, och att hon då uppskattar att kunna få komma ner med fötterna på jorden igen genom arbeta med något greppbart och begripligt.

...det är väldigt besvärligt och byråkratiskt, jag blir så trött, byråkrati och juridik, allt sånt där, alla problem som vi har hittat på som är helt och hållet påhittat, jag menar pengar är ju något vi har hittat på som skapar så mycket problem för oss, och alla regler som kräver andra regler. Då blir jag trött och så längtar jag efter att gå hem och sätta potatis, det konkreta som går att förstå sig på. (Emma, Enköping, 2014)

Lisa i Vendel berättar att det bara finns en skola för barnen i bygden och hur skönt hon tyckte att det var när det var dags för deras barn att börja i skolan. Hon slapp fundera över segregering och klasskillnader och tror att denna situation bidrar till att barnen lär sig respektera och umgås med barn från flera sociala grupper.

Det är så skönt här, det finns en skola och där går alla barn. Alla som bor här går i skolan här. Det tycker jag är jätteskönt och jag behöver inte hålla på med några strategiska politiska värderingar om jag ska ha den eller den skolan eller vart det är bäst, utan det är bara den skolan. (Lisa, Vendel, 2014)

I dessa utlåtanden av Lisa och Emma kan jag utläsa en trötthet över att vardagliga företeelser, som allt från boende, äktenskap och hälsa till utbildning, fritid och produktion av livsmedel är omgivet av lagar, pappersarbete, expertutlåtanden och taktiskt tänkande om möjliga monetära vinster eller förluster. Enligt Habermas (1984) skulle detta kunna ses som effekten av att det administrativ-byråkratiska systemet och den ekonomiska marknaden har trängt djupare in i vardagslivet. Det ger mindre utrymme för att ta hänsyn till sådant som inte går att värdera genom pengar eller makt. Detta menar Habermas leder till konsumism och en inriktning på att nå status och makt genom att öka sitt individuella ägande, samtidigt som det skapar en brist på solidaritet, frihet och meningsfullhet hos människor (Månsson 2007:338). Detta skulle kunna upplevas som stressande för många, såsom hos Lisa och Emma. Att bli nödd att samtala med andra och inse sitt beroende av andra människor, som till exempel på en mindre ort eller som hos barnen på den enda skolan i Vendel, skulle Habermas säga tvingar fram en solidaritet och ömsesidig respekt för andra. För informanterna kan det då lika mycket vara ett sätt för att slippa behöva vara beräknande och taktisk i sina livsval som för att hålla tillbaka en systemets kolonisering av livsvärlden.

Att försätta sig en situation där förhållandena mellan människor och mellan produktion och konsumtion är mer direkt tolkar jag som ett sätt för de nya gröna utflyttarna att skaffa sig en mer överblickbar tillvaro, med fler möjligheter att styra över sin situation och att få känna sig som en del av en helhet där de har möjlighet att forma sin egen mening i nära möten med natur och människor. När utflyttarna återtar en direktkontakt

med naturen och med andra i deras närhet kan det ge utrymme för att låta annat än de ekonomiska möjligheterna styra handlingarna i vardagen.

Habermas talar om den nya överskådligheten. Hur teknik, massmedia, en global ekonomisk marknad och ett växande informationsflöde gör samhället överskådligt (Månsson 2007:336). Ingen av informanterna har något emot ny teknologi och vetenskap. Informanterna är alla högutbildade, har tillgång till nätet i hemmet och använder sig av samma informations- och kommunikationsteknik i vardagen och arbetet som de flesta andra i dagens samhälle. De tycks dock inte se det som önskvärt att teknologin tar över vardagen och alltid upphöjs som ett alternativ framför andra lösningar på samhällsproblem. Teknologin kan låta oss gå runt problem kring produktion och miljö, istället för att ändra på oss själva. Som en del i strävan efter att få känna sig meningsfull och se sin plats i naturen finns önskan om att naturens begränsningar ska accepteras.

1.4 Politisk manifestation emot ekologisk och social ohållbarhet, lokalt och globalt

Flera av informanterna uttrycker ett engagemang för miljöfrågor, en vilja att forma ett mer ekologiskt och socialt hållbart samhälle där det finns en hänsyn och solidaritet mellan människor. Det uttrycks ofta som en frustration över hur produktionen av nödvändiga varor har förändrats. Där livsmedelsproduktion sköts av storskaliga jordbruksföretag och hanteras av en lång kedja mellanhänder innan de når konsumenten. Medmänskligheten, det moraliska samvetet och medvetenheten om konsekvenserna av det egna handlandet har ingen plats i det storskaliga kapitalistiska systemen. Utöver att vara del av en meningsfull och tillfredställande sysselsättning framhåller utflyttarna också ett liv som småbrukare på landet som ett sätt att slippa bidra till något de inte tror på och anser vara etiskt ohållbart. För några av utflyttarna grundar sig livsstilsvalet i ett engagemang för större samhällsfrågor som miljö, klimat och ojämnt fördelade resurser, medan det för andra mer handlar om den egna hälsan och välbefinnandet, men det ena motivet utesluter dock sällan det andra.

Amanda: *För mig känns staden i sig så himla ohållbar. Så många led av ohållbarhet. Att folk kan försörja sig där beror bara på att det finns andra människor som konsumerar saker som de inta har en aning om hur de har producerats. Att folk ska få mat överhuvudtaget är helt beroende av att det finns transporter som drivs av fossila bränslen och att varor måste massproduceras någon annanstans. Jag tror inte på så stora komplexa samhällen som städer är idag. Det är en vinst att slippa behöva bidra till det jag inte tror på. Här kan jag skörda mina egna morötter.*

Filip: *Det här känns som ett mer ansvarsfullt sätt att leva.*

Genom att själva integrera sina ideal och åsikter i sin vardag och leva som de lär kan informanterna känna sig ärliga inför sig själva och samtidigt sätta ett exempel. Denna vilja att själv definiera sitt eget liv och

praktisera sina ideal i vardagen är något som enligt Alberto Melucci (1991) karaktäriserar de nya typerna av *sociala rörelser*. Vidare menar Melucci att symboliska handlingar är viktigare nu än tidigare och genom att praktisera sin utopi och uttrycka alternativa livsstilar så tydliggör de nya sociala rörelserna maktstrukturer och visar på att det finns andra möjligheter (ibid 1991:15). ”*Dagens sociala rörelser kan inte reduceras till politiska processer eller som drivna av ekonomiska mål. Dagens sociala rörelser har mer övergått till en icke politisk terräng och ersatts av ett behov av självförverkligande i vardagslivet.*” (Melucci 1991:39). Istället för att vara partipolitiskt aktiva demonstrerar informanterna ett alternativ till de rådande ideal de inte tror på i sin vardag. Flera av utflyttarna jag intervjuat vill se förändringar, främst kring den ökade konsumtionen samt medföljande miljöproblem och sociala orättvisor kopplade till dagens storskaliga livsmedelsproduktion. I grund och botten tycks som att trivs flera av dem inte trivs med de värderingar som format denna struktur. Istället för att vänta på att något ska ske på högre samhällspolitisk nivå tar de saker i egna händer och börjar med förändringarna i sina egna liv. För vissa är det mer naturligt medan det för andra har krävt en längre tankeprocess. Therese i Vattholma uttrycker rent ut att det de gör är politiskt och att de, precis som Melucci (1991:15) menar i sina teorier om nya *sociala rörelser*, genom sin livsstil vill visa upp ett bättre exempel. Therese berättar att hon började vara politiskt aktiv under universitetstiden i Chile. Då handlade det till en början om orättvisor i världen, frustration över upptrissade konsumtionsvanor och om de stora företagen som tvingar bort de mindre jordbrukarna från sina marker för att kunna växa ytterligare. Thereses engagemang för det lokala övergick senare till att även innefatta globala frågor om miljö, klimat och ekologisk hållbarhet.

Therese: *Jag tycker att det är väldigt politiskt det vi gör, det är politiskt. Att aktivt ta ett steg och göra något. Jag ser det som ett exempel, ett exempel på ett meningsfullare liv. Om vi odlar själva, har ett självförsörjande hus, där vi skapar en gemenskap där man kan lita på sina vänner och sina grannar istället för att vara så beroende av det samhället omkring”*

Daniel: *Att ha så många bilar som möjligt, stora hus och så mycket som möjligt, det kan inte vara så att det är det som är det ultimata målet. För om några till når det målet kommer det inte finnas så mycket mer planet att leva på. Och ska vi kunna leva som vi gör i västvärlden krävs det ju också att en stor del av befolkningen gör skitgörot. Odlar ris och arbetar billigt. Jag ser det vi gör som en typ av aktivism. Det är inte som att stå med ett plakat utan för en fabrik, men det känns lite som att man står på frontlinjen, man får ofta förklara sig. Det är många som undrar.*

I dessa uttalanden kan jag tolka en kritik mot individualism och ansvarslös konsumismen och hur dessa värden fått alltför stor inverkan på samhället. Flytten till landsbygden och självhushållningen blir då ett sätt för Therese och Daniel att demonstrera en ny riktning för samhället utan att engagera sig partipolitiskt. Flera av de andra informanterna berättar också om hur de börjat sitt engagemang inom politiken, oftast med fokus på miljöfrågor och sociala frågor. Lisa och Fredrik i Vendel vidhåller däremot att deras livsstil inte är en politisk manifestation. De menar att de bara lever såsom det känns naturligt för dem, med de tankesätt och vanor de har vuxit upp med. Dock framträder ett engagemang som mer specifikt handlar om svensk jordbruks- och landsbygdspolitik, vilket kan vara ett resultat av deras sysselsättning i sitt jordbruksföretag

med ekologiska köttdjur, en koppling de övriga informanterna inte har på samma sätt. När vi talar om att fler tycks vilja flytta ut till landsbygden och börja odla uttrycker Fredrik i Vendel en glädje över detta.

Jag tycker att det är jättepositivt för det är ju sådana småjordbruk som försvinner. Trenden är ju att det är storbönder som tar all mark och den mark som är ointressant den växer igen istället, det blir ju så (...) Alla kan ju inte bo i stan. Vi har ju nästan en moralisk skyldighet, vi kommer ju säkert att påverkas mindre av klimatförändringar än vad andra delar av världen kommer, och då måste vi ju producera mat här. (Fredrik, Vendel, 2014)

I sina resonemang kring vad de anser vara negativa företeelser i samhället relaterar Lisa och Fredrik i Vendel oftare till andra lantbrukare, till kulturlandskapet, till hälsa och till sina barn, än de gör till globala orättvisor och miljöfrågor. De förklarar också att de inte tycker att den livsstil som många, främst i städerna, har idag är en trend i rätt riktning. De ifrågasätter valet att arbeta mer, fokusera på karriären och betala för städhjälp och barnflickor istället för att låta barn, familj och hem ta den tid det tar och helt enkelt acceptera att hemmet inte alltid är perfekt. I detta går också att utläsa ett ifrågasättande av individualism och konsumism.

Även om Lisa och Fredriks tankar och åsikter kretsar något mer kring familjen och det lokala än det gör hos de övriga informanterna tycks de också grundas i en misstro mot storskaliga industrier och en oro för klimatet och miljön. De gläder sig över att det idag finns en tydlig trend inom flera grupper att vilja veta mer om vart matens ursprung och kräva bättre kvalitet ur både djurhållning-, miljö- och hälsosynpunkt. Liksom de andra informanterna framhäver Lisa och Fredrik i Vendel också sin frustration över matens låga värde idag. De har som tidigare nämnt en tydligare förankring i jordbruket i sitt resonemang och berättar om hur de anser att det är ett problem att de flesta inte förstår den bättre kvalitén och många ekologiska vinsterna etiskt producerad mat för med sig. I samband med detta nämner de även en del politiska åsikter, och hur de på liten skala vill vara med och förändra värderingar kring mat och jordbruk. Även om de inte ser sig själva som några aktivister i den direkta bemärkelsen, vilket gäller för alla informanterna, framhäver de att de gärna vill ta emot besökare på gården och visa på att det går att driva jordbruk och producera mat utan att vara storskalig.

Fredrik: *Matkassen har ju aldrig diskuterats utifrån kvalitet, det har ju bara varit pris. Man tittar ju på prislappen, så har vi blivit uppfostrade i 40 år, staten och alla andra har ju alltid sagt så.*

Lisa: *Det är ju alltid i tidningarna; titta billigaste matkassen! Jag menar så gör man ju inte med något annat. Ska du ha en dammsugare eller en bil så tittar du ju på prestanda och annat, alltid i relation till priset förstås, men mat det är ju bara pris.*

Fredrik: *...den stora majoriteten av befolkningen vet inte alls, de har ingen aning om hur mat produceras och har aldrig blivit påverkade att bry sig.*

Lisa: *Vi vill vara en besöksgård och kunna visa på bra djurhållning så att folk förstår vad man betalar för. Man vill liksom sprida budskapet, och att visa att lantbruk kan se ut så här också, att det inte behöver vara stor-industrialiserat, det går att göra det på det här sättet också.*

I Lisas och Fredriks citat går det att utläsa ett tydligt missnöje över politikens och allmänhetens syn på konsumtion och låga värdering av den lokala landsbygdens resurser. Även Lisa och Fredriks val av livsstil

motiveras då delvis som ett sätt att följa de värderingar de står för och samtidigt verka för förändring i det lilla genom att lära andra och deras fall visa på ett alternativ till det konventionella lantbruket (Melucci, 1991).

Nästan alla utflyttarna jag talat med under studien har varit intresserade av friluftsliv eller på något vis haft en närhet till naturen under sin uppväxt. Detta tror flera av informanterna ska ha bidragit till att utveckla ett engagemang för värnandet om naturen och dess resurser. Ida i Enköping förklarar att de lika gärna kunde ha varit bosatta i staden, haft ett aktivt friluftsliv och gett sig ut i naturen på fritiden, men hon återkommer till att det saknades en djupare mening i detta. Nu gör de något som inte enbart handlar om deras eget välmående utan har flera betydelser. Ida och Emma förklarar att de hellre har lantlivet, tystanden, närheten till naturen och odlingarna som utgångspunkt och vardag. Då kan de åka in till staden och uppleva hetsen, alla intryck, alla människorna och det breda kultur- och nöjesutbudet som något extra när de själva väljer det. De vill inte ha detta runt omkring sig jämt och ständigt. Även hos Ida och Emma utanför Enköping finns en föresats att påverka de värderingar och det samhälle de anser vara ohållbart genom att visa upp hur andra alternativa livsval är möjliga. I deras berättelser går också att se en tro på behovet av att visa respekt och ta ansvar för sina handlingar inför naturen.

Jag vill kunna se mina barnbarn i ögonen och säga att jag gjorde mitt för att världen inte skulle bli sämre i alla fall. Det här är för mig på något sätt att utöva min respekt för naturen, visa min aktning för allt det som vi får från den. Att vårda det vi har fått, att odla ekologiskt och gärna försöka sprida värderingarna lite grann. (Ida, Enköping, 2014)

Mina informanter agerar oberoende av varandra och deras handlingar och utformande av sina liv är inte identiska. Melucci (1991) menar att det trots att de inblandade aktörerna inte uppvisar en tydlig solidaritet gentemot den grupp de vill tillhöra eller riktar sina handlingar mot denna sociala grupp kan det ändå fortfarande studeras som en sociala rörelse. Detta eftersom en del kollektiva fenomen innehåller inslag av uppdelning i egna små enheter där individerna istället vänder sina handlingar sig utåt gentemot omgivningen (Melucci 1991:43). Den nya gröna vågen skulle kunna ses som ett kollektivt fenomen med inslag av en sådan individuell uppdelning då handlingarna hos de individer jag studerat utförs individuellt och sker på eget initiativ efter egna villkor samtidigt som de genom att exempelvis bosätta sig på landet, odla egen mat och arbeta deltid går emot de rådande normerna hos majoriteten i det omgivande samhället. Flera av informanterna är politiska i sitt resonemang och visar att deras sätt att gå emot det mer vedertagna och normerande sättet att leva på är ett medvetet val. På liknande sätt menar Melucci (1991:43) att sociala rörelser kan innefatta en *konflikt* med en eller flera motparter om kontrollen över värdefulla resurser och hur det ska hanteras. Inom den sociala rörelsen kan det däremot finnas en *konsensus* om hur resurserna bäst bör hanteras och fördelas. Fenomenet gröna vågen skulle kunna ses som en *konflikt* med ett kapitalistiskt konsumtionssamhälle om kontrollen över livsmedelsproduktionen, konsumtionsnormer, hanteringen av naturresurser och över rätten att forma sitt eget liv. Att själva producera en del av sina nödvändigheter, konsumera lokalt och bosätta sig på en plats där det finns mer utrymme, både rumsmässigt och kanske tankemässigt, att leva ut det liv man önskar ha, tycks vara den gemensamma tanken hos de intervjuade om en lösning på problemen med förlorad meningsfullhet och överutnyttjade naturresurser.

1.5 Frihet och kompetens

Under alla intervjuer talar jag och utflyttarna om möjligheten att få vara som man vill och att få leva ut sina drömmar. Detta anges som ett av motiven till att flytta ut på landsbygden, eftersom man där har både mer fysiskt utrymme och mindre frekvent blir utsatt för påtryckningar och ifrågasättande från omgivande granar. De drömmar mina informanter talar om syftar ofta till möjlighet att få konstruera, skapa och fullfölja egna idéer på byggnationer och odlingar kring hemmet.

Att ha möjlighet att bygga saker och samla på sig material, det går inte riktigt i stan. Och just det här oordnade, jamen att det inte är så det brukar se ut i ett villaområde. Det ska vara fint och ordnat. Annars måste det vara något fel på de här personerna liksom. Ja jag menar att leva en hållbar livsstil kanske innefattar att man får acceptera att det är lite "skräpigt". (Filip, Stjärnsund, 2014)

Att börja förändra och utföra något som skiljer sig från vad den stora massan gör är inte lätt. Flera av de gröna utflyttarna berättar hur de upplever en undran och nästintill ett motstånd från många i omgivningen när de börjar göra saker på ett annat sätt än den rådande normen. Att vara annorlunda och gå mot strömmen kan vara tröttsamt och utsatt. Samtidigt berättar informanterna också att de också kan uppskatta det positiva intresset från nyfikna då deras livsstil också är ett sätt att visa ett exempel. Nedan berättar Ida om befrielsen i att undslippa kommersialismen i staden som pressar in henne i ett system där arbetet inte har någon personlig mening utan endast är till för att leda till konsumtion.

...och inte behöva matas med alla intryck som man får i stan, av att det här behöver du köpa och det här måste du äga och så här måste du se ut, för annars är du inte lycklig och duger ingenting till. Att kunna få vara här och göra sådant som vi mår bra av istället, och känna efter vad som känns bra för oss på något sätt. (...) jag tror det är någon slaga längtan till ett lugnare liv. Vi jobbar ju morgon till kväll, planterar jordgubbar, drar in ved, pysslar och fixar, men det är ju sådant vi mår så himla bra av. Det är ett jätteskönt liv, att göra saker, praktiska saker med kroppen (Ida, Enköping, 2014)

Informanterna har valt bort heltidsarbete och flera av dem ifrågasätter meningsfullheten med vissa yrken som finns idag. I detta snuddar de vid en annan samhällstrend som har framträtt allt mer, den arbetskritiska. På senare tid har det getts ut flera populärkulturella böcker (Björk 2013, Forsberg 2012, Kielos 2013, m.fl)⁵ som ifrågasätter och diskuterar ekonomisk tillväxt som en sanning och huruvida det inte finns annat i livet

⁵Björk, Nina 2013: *Lyckliga i alla sina dagar: om pengars och människors värde*. Bonnier pocket.

Kielos, Katrine 2013: *Det enda könet : varför du är förförd av den ekonomiske mannen och hur det förstör ditt liv och världsekonomin*. Mån-pocket.

Forsberg, Björn 2012: *Omställningens tid: Tillväxtens slut och jakten på en hållbar framtid*. Karneval förlag.

som är viktigare än arbete och konsumtion. Sociologen Roland Paulsen (2013) menar i sin avhandling *Empty labor* att många, främst i branscher inom administration och reklam, inte upplever sina arbetsuppgifter som meningsfulla. Den upplevelsen säger han kan utgöra en orsak till de många timmar som läggs på tomt arbete bestående av privata sysslor och rekreation under arbetstid. Informanternas kritik kan ses som en del av trenden att ifrågasätta heltidsarbete som norm och det ekonomiska systemet i helhet. Baserat på Habermas (1984) teorier kan dessa tankar ha fått kraft ur känslan av att meningen med samhället försvinner när systemet tar större plats och arbetet bara sker för arbetets och ekonomins skull. Lisa och Fredrik i Vendel förundras över hur det tillhör vanligheten bland deras bekanta i Stockholm att ha barnflicka och städhjälp. De menar att de på det sättet de lever och bor nu inte upplever samma press utifrån att konsumera sådant de inte är intresserade av bara för att passa in. De ser ingen mening med att kompromissa med tiden de har med sina barn för att tjäna mer pengar och göra karriär, men framhäver att samhällssystemet är anpassat efter att man ska arbeta heltid.

Fredrik: *Jag tycker det är ett samhällspolitiskt problem att man inte kan låta barn och familj ta den tid det tar (...) Kan inte samhället acceptera att man under tio år inte är högpresterande på arbetet under den tiden. Jag tycker att det är en felaktig norm.*

Lisa: *Men vi tänker inte på att bryta några normer, vi lever bara så som vi alltid känt är naturligt för oss. Vi lever bara ut det vi vill, och det kan vi göra här.*

Alla informanterna tycks på ett eller annat vis uppleva att möjligheten att få vara den man är och att få leva efter sina värderingar är större på landsbygden än i staden. Flera av dem säger sig uppleva en större press på ägande och konsumtion i staden, dels för att det utgör en stor del av de möjliga aktiviteterna i en stad men också för att man där lever tätare inpå varandra och livsstilsnormer blir mer påtagliga. Att försöka uppnå större frihet kan jämföras Melucci's (1991) diskussion om drivkrafterna inom nya sociala rörelser. Han menar att efter en lång historia av kamp om friheten att äga under industrisamhället tid har denna kamp, nu när alla behov är tillgodosedda, övergått till en kamp om frihet att vara. Melucci (1991:183) hävdar att det i dagens samhälle vuxit fram ett behov att få komma bort från yttre tvång och få uppleva mer av självbestämmande kring den egna livscykeln och vardagslivet. ”*I det postmoderna samhället uppträder en ny rättighet, en rättighet till existens eller snarare en meningsfullare existens*” (Melucci 1991:183). Mina utflyttare berättar att de vill ha en frizon där de har möjlighet att få utveckla sina egna idéer och bara få vara, utan att ständigt bli styrda. Det kan jämföras med hur Melucci berättar om nya kollektiva fenomen i ett byråkratiserat samhälle. Fenomen där individer vill skapa sig ett rum i vardagen som är skyddat från ”*administrativ reglering och den industriella effektivitetens krav*” (Melucci 1991:184). På samma sätt kan utflyttarnas olika motiv till sitt levnadsval enligt Habermas (1984) vara ett exempel på ett resultat av *systemets intrång i livsvärlden*. Det som han anser har gått förlorat är att handlingar förr kunde få mening genom mänsklig kommunikation och ömsesidigt samförstånd samt att ting, skeenden och människor kunde låtas få ha ett värde i sig. Idag måste alla utsagor och handlingar istället motiveras målrationellt genom att antingen hänvisa till att det ger en avkastning i pengar, att en expert har bekräftat handlingens legitimitet eller att den följer statens ramverk (Månsson 2007:332-334). Melucci (1991) menar att vi för människans hälsa och ekosystemets framtid måste erkänna mångfald och individuella skillnader och öppna för en samexistens som bygger på ömsesidig respekt och en medvetenhet om att människans tillvaro och framtid är bundet till ekosystemet oavsett mål. Som ett exempel på hur vardagslivet har blivit omgivet av

administrativ reglering berättar mina informanter hur svårt det kan vara att få göra saker på sitt eget sätt och styra över sin livscykel. De beskriver hur vi har förlorat en mängd kunskaper genom att koncentrera oss i städerna, arbeta heltid för någon annan och låta alla våra nödvändiga behov i vardagen och i bostaden skötas av experter och myndigheter. Flera av utflyttarna berättar hur tillfredställande det kan vara att få känna sig nyttig och kompetent, vilket det ges många möjligheter vid skötsel av ett eget hus med tomt och odlingar, där de själva tar ansvar för byggnationer och reparationer och har ett större avstånd till service.

Emma: *...efter en vecka gick hela avloppssystemet sönder. Förut hyrde vi ju och då ringer man bara den som sköter det, nu får vi laga det själva.. Man har en stolthet över allt konkret man byggt och klarat av. Det ger ett självförtroende att veta att man klarar av det, man får känna sig kompetent.*

Ida: *Jag tror det finns en falsk trygghet i staden, (...) vi tror att vi i inte behöver kunna saker, man tror att man är så självständig. Var och en ska klara sig själv och gör ju det, och ingen vill liksom riktigt kännas vid att vi är beroende av någon annan, men egentligen är vi ju otroligt beroende av att systemet fungerar.*

Utflyttarna berättar under intervjuerna om hur de känner att man stadsbo kan bli för upppassad och förlora kunskaper om vart den mest basala försörjningen som vatten, värme och livsmedel kommer ifrån. Det ska även saknas en viktig förståelse för hur också stadens samhälle hänger samman med och är beroende av ekosystemet. En av informanterna berättar hur han upplever att det inte finns samma ära i att vara händig som det fanns förr i tiden, att det snarare ses som dumt att exempelvis renovera själv när det är så billigt att betala någon annan för att göra jobbet. I dess utsagor kan ses en oro över att värdefulla kunskaper har gått förlorade kombinerat med deras känsla av att ofrivilligt ha blivit fråntagna dessa kunskaper när det komplexa samhällssystemet har tagit över vardagens sysslor (Habermas 1984, Melucci 1991). Tillåts jag göra en global utblick kan denna oro tänkas vara grundad i ett upplevt hot om finansiella kriser, klimatförändringar och energibrist i framtiden. Att bygga sin försörjning på ett utbyte av tjänster med grannar och på sin egen kompetens tycks av informanterna upplevas som tryggare än att vara till synes oberoende av andras välvilja, för att personen har möjlighet att köpa sig de tjänster hen behöver. Då utflyttarna också tycks uppleva att samhällsfunktioner som ekonomisk marknad och myndigheter har en tendens att styra och likforma människors livsval, ger ett minskat beroende av dessa en större frihet. Dock uttrycker flera av informanterna en frustration över att utrymmet är litet för varje individ att själv välja att leva på det vis hen känner sig må bäst av och själv anser vara mer miljömässigt hållbart. *"Det är tryggt att bo i Sverige, så länge som man håller sig till det förprogrammerade paketet, går man utanför det så är det inte så himla tryggt längre"* (Daniel, Vattholma, 2014), *"Det finns myndigheter för precis vad som helst och att de ska vara experter som ska bestämma hit och dit, och det är väl bra i många fall men ibland är det så himla komplext om man bara vill göra något enkelt."* (Amanda, Stjärnsund, 2014). Trots detta är det ingen av utflyttarna som är helt emot det svenska samhällssystemet och en styrande stat. Alla är positiva till lika sjukvård och skola för alla och vill gärna bidra med skattepengar till detta. De flesta informanterna vill också gärna ha ett arbete utanför sin självhushållning, och måste även ha det för ekonomins skull. De upplever även att yrkesarbetet bidrar med en extra stimulans, både för det sociala livet och för den personliga utvecklingen. Informanterna beskriver det som ett sätt att få vara del av två världar och sprida de värderingar

de tror på. Något som alla utflyttarna däremot vill undvika är att belåna sig för att konsumera. Skulder ses som en garant för att bli tvingad ”in i ekorrhjulet” och behöva fortsätta med något de inte trivs med.

Även om de utflyttare jag talat med inte ser det som varken eftersträvansvärt eller ens möjligt att helt stå vid sidan av samhällssystemet tycks de generellt uppleva att en självhushållande livsstil i eget hus på landsbygden ger något mer frihet och en tillfredställande kontroll över och kunskap om de nödvändigheter som håller ihop tillvaron som mat, värme, vatten och sociala gemenskaper. Som en följd av växande industrisamhällets komplexitet och globalisering har många av vardagens göranden och måsten behövts rationaliserats och sköts oftare av en utomstående expert, teknologi eller statlig institution (Habermas, 1984). En snickare lagar taket, hyresvärderna ser till att det finns vatten i lägenheten, kommunen ser till att barnen kan gå i förskola, i butiken finns det färsk frukt året runt och gatorna är alltid upplysta. Media och företagets reklam förser oss med information om vad vi behöver för att passa in, bli accepterade, höja vår status och vårt inflytande i det sociala samspelet.

Alberto Melucci (1991) berättar om hur sociala rörelser kan utmana ramarna för det samhällssystem det verkar inom. Ramarna sätter gränser för vad som kan tolereras inom systemet utan att dess struktur måste modifieras. Genom att överskrida gränserna kan kollektiva rörelser skapa en social förändring av systemet. Han diskuterar vidare att handlingarna inte nödvändigtvis behöver spränga några gränser, utan kan också modifieras och anpassas efter vad som är möjligt att göra inom ramarna för samhällssystemet (Melucci 1991:43,70). Genom att flytta ut från stadsbygd, arbeta deltid och själva producera en del av sin egen kost och bostad utmanar mina informanter på ett sätt systemet, då de bryter mot det mer vedertagna och normerande sättet att leva på idag. Samtidigt är handlingarna fortfarande anpassade till vad som är möjligt att göra i vårt samhälle utan att bryta mot några lagar.

4 SLUTORD

I mitt empiriska material har jag kunnat ta del av berättelser kring motiv och drivkrafter inom den grupp som idag söker sig ut från staden till ett liv på landet för att praktisera självförsörjning eller småskaligt lantbruk. Genom intervjuer har jag försökt ta reda på vilka personliga värderingar samt skeenden i det omliggande samhället utflyttarna använder som motiv och drivkraft till sina beslut. Deras berättelser fokusera ofta kring en längtan efter en mer meningsfull, överblickbar tillvaro, nära naturen och nära den egna försörjningen. Dessutom uttrycker utflyttarna en önskan om att vilja ta ansvar för sina handlingar och leva ett så hållbart liv som möjligt, för att inte själva bidra till miljöproblem och globalt resursslöseri. Informanterna tycks också eftersträva utrymme för frihet, frihet från normer och socialt och kommersiellt tryck, för en ökad möjlighet att få vara den de själva vill. Även frihet genom tillgång till rent rumsligt utrymme att vara kreativa och kunna förverkliga sina drömmar. Möjligheten att få utveckla kunskap om och kontroll över sin försörjning, samt att få känna sig kapabel att klara av att sköta hus och odlingar tycks också inge en slags känsla av frihet och autonomi. Informanterna upplever själva att de på landsbygden har större möjligheter till självförverkligande och närhet till naturen, försörjningen och kretsloppet. De upplever också att landsbygden erbjuder en mer solidarisk relation emellan människor och mellan människa och natur då kontakterna anses vara mer personliga. Självförsörjningen uttrycks också bidra med en känsla av trygghet och minskat beroende av styrande, storskaliga industrier och statliga system i en ostabil värld.

Med hjälp av Habermas (1984) begrepp *system* och *livsvärld* kan jag se dessa motiv till landsbygdsliv och självförsörjning som grundade i ett försök att upprätthålla det mellanmänniska meningsskapandet, friheten och solidariteten i ett samhälle som blir mer och mer byråkratiskt, abstrakt, homogeniserat och styrt av myndigheter och marknad. Habermas (1984) teorier skulle förklara sökandet efter frihet som att människans autonomi har minskat i det industrialiserade komplexa samhället. Hon har inte längre samma möjlighet att själv, genom ömsesidigt samförstånd med andra få avgöra saker och tings egenvärden, utan att bli styrd av andra, socialt skapade, rationaliserande faktorer som pengar och makt (Månsson 2001:338). Det finns också ett uttryck av materiell mättnad och antikonsumentism hos informanterna, en trend som är synlig även i andra delar av samhället (Ulver, 2012). På liknande sätt menar Melucci (1991), liksom flera samhällsteoretiker som Rousseau, Marx och Maslow tidigare förutspått, att den industrialiserade

människans jakt på egendom nu har gått över till ett sökande efter en annan mening och ett självförverkligande. Hos mina informanter har naturen och ekosystemet en viktig roll i denna nya avmaterialiserade meningsfullhet, vilket går att känna igen hos Melucci (1991) som skriver om hur vi människor länge levt utan definierade ekologiska gränser för våra liv. Återinförandet av gränser för vår existens och erkännandet av vårt medlemskap i ett biologiskt universum sätter ramarna för meningsfullt mänskligt liv (Melucci 1991:184). Utflyttarna har en uttalad strävan efter ekologisk hållbarhet i sin vardag och de ger röst åt en kritik mot ett anonymiserat konsumtionssamhälle utan respekt för naturen och andra människor. Man skulle kunna säga att de praktiserar sitt ideal i vardagen och demonstrerar ett alternativ till det normerande urbana sättet att leva.

Fortsätter detta utflyttningsfenomen och nya livsstilsideal som informanterna förmedlar att spridas på samma sätt som idag är det uppenbart att det kan ha betydelse för landsbygdens utformning i framtiden. Det är möjligt att tro att fler börjar söka de ideal som nämnts i denna uppsats vilket kan bidra till en vändning i urbaniseringstrenden. Närhet till naturen, självhushållning, antikommersialism, gemenskap och tjänsteutbyten är idéer som kan bli värdefulla för att locka folk till landsbygden. Såvida den nya gröna vågen inte är en övergående trend kan de värderingar och den kritik den innehåller säga något om vilka strukturella, mentala och ekonomiska förändringar som kan vara på gång, både hos individen och samhället i stort (Melucci 1996:1). Därför är det intressant och viktigt att samla mer kunskap om denna grupp genom att belysa den från flera perspektiv. I min studie har jag genom kvalitativa metoder velat söka dessa utflyttares motiv till att flytta ut och bygga upp ett liv kring självhushållning och småbruk. Det är inte helt ovanligt att många fortfarande målar upp dessa människor som oseriösa romantiker med en livsstil som är omöjlig i dagens moderna samhälle. En ökad förståelse för den här gruppen, deras val av livsstil, deras tankevärld och motiv kan bidra till en ökad uppmärksamhet och status för landsbygdens resurser och de gröna näringarna, vilket också är en viktig del i arbetet för ett mer hållbart samhälle med hänsyn till klimatförändringar, miljö och människovärde. En intressant fråga för vidare forskning är då om, och hur, denna gröna invandring kan bidra till landsbygden fortlevnad och utveckling?

5 REFERENSER

Empiriskt material, Intervjuer

Utflyttare Emma och Ida, Enköping 2014-04-14

Utflyttare Amanda och Filip, Stjärnsund 2014-04-17

Utflyttare Lisa och Fredrik, Vendel 2014-04-18

Utflyttare Therese och Daniel, Vattholma 2014-04-21

Litteratur

Brown, Dona 2011: *Studies in American Thought and Culture : Back to the Land : The Enduring Dream of Self-Sufficiency in Modern America*. Wisconsin: University of Wisconsin Press.

Berkes, F., Folke, C., Colding, J. (Eds.) 2000: *Linking social and ecological systems: management practices and social mechanisms for building resilience*. Cambridge: University Press.

Ehn, B och Klein, B 2001: *Från erfarenhet till text: Om kulturvetenskaplig reflexivitet*. Stockholm: Carlssons.

Folke, C., Carpenter, S., Elmqvist, T., Gunderson, L., Holling, C. S och Walker, B 2002: Resilience and Sustainable Development: Building Adaptive Capacity in a World of Transformations. *AMBIO: A Journal of the Human Environment*, 31(5), pp 437-440

Gordon Finlayson, James 2005: *Habermas, A Very Short Introduction*. Oxford: University Press

Habermas, Jürgen 1984: *The Theory of Communicative Action: Reason and the rationalization of society*. Boston: Beacon Press

Hedenborg, S och Kvarnström K 2009, *Det svenska samhället 1720-2006, böndernas och arbetarnas tid*. Lund: Studentlitteratur

Holmberg, Carl 1998: *Längtan till landet: Civilisationskritik och framtidsvisioner I 1970-talets regionalpolitiska debatt*. Avhandlingar från Historiska institutionen i Göteborg nr 20

Kvale, S och Brinkmann, L. 2009: *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Lindberg 2003: Who is the counter-urban mover? Evidence from the Swedish Urban System. *International Journal of Population Geography*, 9, pp 399-418

Melucci, Alberto 1996: *Challenging Codes: Collective action in the informative age*. Great Britain: University of Cambridge press

Melucci, Alberto 1991: *Nomader i Nuet: Sociala rörelser och individuella behov i dagens samhälle*. Göteborg: Diados AB

Månsson, Per, 2007: Jürgen Habermas och Moderniteten. Ur Månsson, P (red). *Moderna samhällsteorier: Traditioner, riktningar, teoretiker*. Norstedts.

Niedomysl, T och Amcoff, J 2011: Is there a hidden potential for rural growth in Sweden? *Rural sociology*, 76(2), pp 257-279

Paulsen, R. (2013). *Empty Labor: Subjectivity and Idleness at Work*. Uppsala: Uppsala universitet.

Sarlöv, Herlin 2012: *Landskap för mångbruk: erfarenheter från England*. Forskningsrådet Formas.

SCB 2011, *Inrikes omflyttning*, Statistics Sweden

Ulver, Sofia 2012: *Den nygröna människan*. Lund: Lundsuniversitet Ekonomihögskolan.

Westlund, Hans 2002: An unplanned green wave: settlement patterns in Sweden during the 1990s. *Environment and planning*, Volym 34

Webbmaterial

Alternativ.nu. *Startsida*. <http://www.alternativ.nu/index.php?action=forum> 2014-06-14

Mykorrhizas hemsida. *Nätverket Mykorrhiza*. <http://www.mykorrhiza.se/natverket-mykorrhiza/> 2014-05-17

SCB 2014, *Största befolkningsökningen på nästan 70 år*. Pressmedelande 2014-02-19

Tillgänglig: http://www.scb.se/sv/_Hitta-statistik/Statistik-efter-amne/Befolkning/Befolkningens-sammansattning/Befolkningsstatistik/25788/25795/Behallare-for-Press/370353/

Tillväxts hemsida. *Om Tillväxt*. <http://www.tillvaxt.org/om-tillvaxt/> 2014-05-17